

Despre raportul și relația dintre om și Biserică în gândirea și viziunea mistagodică ortodoxă...

Introducere

Spiritualitatea ortodoxă se distinge în teologia simbolică prin accentul pus pe lucrarea harului lui Dumnezeu în viața duhovnicească a credincioșilor. Dacă Biserica romano - catolică pune accent pe scopul latreutic, iar protestantismul pe cel didactic, Biserica Ortodoxă vede în scopul harismatic al clericilor ei principalul punct de referință. Viața credinciosului ortodox este una ciclică, el putând ajunge pe culmile desăvârșirii în fiecare zi. În mod cotidian, el reia istoria mântuirii și, în fiecare zi, el se sfințește prin Sfânta Liturghie care sfințește întreaga creație. Evoluția de la crearea lui Adam și a lumii întregi până la Întruparea și Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos este adusă în prim plan de Biserică prin ciclul ei liturgic extraordinar, care culminează cu Sfânta Liturghie și jertfa euharistică din cadrul acesteia. Cu privire la acest aspect, Sfântul Dionisie Areopagitul își construiește sistemul său mistagodic pe un ierarhism și un liturgism universal.

Același sfânt vede în Sfânta Liturghie o scara care duce la cer. Părintele Alexander Schmemmann vorbește despre Sfânta Liturghie ca un progres continuu, în care omul este chemat treptat la împărtășirea de Dumnezeiasca Euharistie. Astfel, el vorbește de mai multe taine care se petrec în cadrul Sfintei Liturghii, taine ce-și au punctul concentric în epicleză, în Sfânta Euharistie, menționând însă că pentru o desăvârșire a credinciosului în Sfânta Liturghie este obligatorie participarea acestuia la toate tainele petrecute în ea. Dincolo de evoluția textelor liturgice, acești autori surprind în Sfânta Liturghie o adevărată revelație dumnezeiască, în care Iisus Hristos este prezent de fiecare dată și se oferă oamenilor în fiecare jertfa euharistică. În același timp, cultul Bisericii are în centrul lui repetarea și renașterea constante în timp a singurei Taine neschimbătoare în semnificație, conținut, scop. Euharistia este actualizarea unicului, singurului și irepetabilului eveniment al jertfei Mântuitorului nostru Iisus Hristos de pe Cruce, esența acestei Taine constând în posibilitatea cuceririi timpului, adică în manifestarea și realizarea unui eveniment aparținând trecutului în toată realitatea și eficacitatea sa veșnică și supratemporală.

Despre cercetarea și abordarea omului ca persoană teologică

Trecând acum într-un registru mult mai profund, vom remarca și susține cu toată convingerea și tăria că, în măsura în care se împărtășește de toate acestea, pe calea ascezei și contemplației, *a făptuirii și a teoriei*, omul se descoperă pe sine, își descoperă rostul și rolul său în această lume și viață și descoperă rațiunile sau sensurile înalte ale existenței sale, ale lumii și ale timpului, ca loc și timp al mântuirii personale, ce anticipează promisiunea unui „cer nou și pământ nou,, (II Petru 3,13).

În altă ordine de idei, lumea, timpul, omul fac tot mai mult obiectul analizei și al reflexiei științelor descriptive, naturale, fizice și exacte. Concluziile la care conduce, însă, acest mod de abordare nu sunt dintre cele mai mulțumitoare pentru filosof sau moralist. Astfel încât numai reducerea faptului sufletesc la sfera fiziologicului și a psihologicului, a evoluției la dizolvare pot satisface, poate, doar o curiozitate științifică, nu și dorul și efortul moral. Spațiul și timpul sunt privite doar în perspectiva fizică, în baza interacțiunii lor, iar omul, într-un astfel de cadru, se simte stingher și străin. Trebuie să reținem faptul că taina omului nu se cuprinde și nu se închide în el însuși, ci se raportează la Arhetipul după care a fost el a creat și spre care tinde – Dumnezeu. Ontologia sa este iconică, adică ne conduce spre Dumnezeu, a cărui iconă imperfectă, dar în continuă epectază, este omul. În profunzimea tainei sale, omul

nu există doar pentru sine și prin sine, ci prin voința Creatorului său și pentru semenii săi. Dependența de Dumnezeu – Părintele său ceresc - și de semenii săi sunt cele două aspecte fundamentale ale existenței umane. Omul nu își este nici măcar lui un centru și nu își este suficient sieși, ci se află permanent în legătură cu semenii săi, îndreptându-se, prin legea iubirii, spre Dumnezeu și aceștia,, – afirmă tot Părintele Profesor Ioan Cristinel Teșu.

Într-o abundență de antropologii și psihologii, soluția teologică întregește și încununează toate celelalte elemente ale discursului antropologic, și aceasta la un mod ontologic, profund optimist și pozitiv, într-o perioadă în care, datorită egocentrismului luciferic, recursul la cuvintele inspirate ale adevăraților Părinți duhovnicești pare inoportun, perimat și anacronic. Criza sau drama omului modern și a lumii în care trăiește, cum pe bună dreptate constata marele moralist român – Profesorul Constantin Pavel în lucrarea sa „*Problema răului la Fericitul Augustin*„, este că „piere și nu-și dă seama de unde-i vine pieirea. Aruncă vina pe crizele economice, sociale și politice, socotindu-le ultimele și singurele cauze ale răului de care suferă, dar ignoră cauza adevărată a tuturor relelor: păcatul„. Cauza acestei tragedii a omului contemporan o constituie antropologia greșită de la care se pornește în deslușirea și explicarea tainei umane, din perspectiva originii și finalității sale. „Nu s-a înțeles că omul este o ființă naturală, însă, în același timp și într-un anumit sens, și supranaturală, coruptă și fără har, dar având un scop supranatural. Omul a fost considerat numai în chip natural. Tăindu-i-se legătura cu Dumnezeu și fiind redus la propriile lui forțe naturale, omul a devenit robul nevoilor și plăcerilor. Lipsit fiind de suportul spiritual al religiei, nimic nu-l mai poate apăra împotriva haosului. Umanismul antropocentric nu sfârșește, cum s-ar crede, printr-o afirmare a omului, ci printr-o negare a lui... „Afirmă același Părinte Profesor Constantin Pavel în aceeași lucrare.

Cu alte cuvinte, așadar, omul este o **ființă teologică**. De aceea știința care spune cel mai multe și la modul propriu despre taina umană este **Teologia**. Științele experimentale analizează structura, științele umaniste – legăturile diferite în cadrul sau în afara acestei structuri, însă omul nu este doar pentru el un element de unitate și sinteză, ci se află în legătură cu Dumnezeu, Creatorul său. Explicarea modului existenței și lucrării acestei legături, a tainei ei, atât cât este cu putință, face preocuparea **Teologiei**, aflându-ne, în acord, când afirmăm acest lucru, cu toți Părinții și Teologii Bisericii noastre. „Omul are o **constituție teologică, este alcătuit teologic**. Existența sa proprie nu este autarhie, ci teocentric. Pentru el, viața are sens și valoare reală nu din propria sa perspectivă, antropologică, finită, reductibilă la un moment clar pe axa istoriei mântuirii, ci din perspectiva veșniciei, o perspectivă teologică și teocentrică. De aceea, adevăratul domeniu de înțelegere a omului îl constituie metaontologia și teologia„, - afirmă și susține Părintele Profesor Ioan Cristinel Teșu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitrie Stăniloae” din Iași, în lucrarea sa „**Omul – Taină Teologică**„, - apărută la Editura „Christiana„, din București. Ființa umană dispune de puteri și resurse pe care numai o intensă lucrare ascetică, dinamizatoare a acestor resurse, o poate descoperi. Și, din această perspectivă, omul modern are o cunoaștere alterată și imperfectă despre bogăția infinită a vieții sale duhovnicești, tocmai datorită ignoranței și nepriceperii sale de a o descoperi. Omul contemporan se cunoaște mai puțin pe sine decât cunoaște universul pe care viața sa îl produce și îl pune în lucrare, este mai aplecat spre cercetarea puterilor ce îi vin din afară decât asupra celor care se află în adâncul infinit al sufletului său, fără măcar să le bănuiască sau să le intuiască. „În ființa omenească sunt puteri pe care noi nu le cunoaștem încă și se pare că omul modern se cunoaște mai puțin decât omul din timpul clasicismului creștin. Omul modern își ignoră în parte facultățile, care îl aduc chiar prin propriile lor forțe la înălțimea de manifestare pe care acest om nu o bănuiește„, - susține Nichifor Crainic în lucrarea sa „Sfințenia – Împlinirea umanului„, - (Curs de teologie mistică).

În pofida tuturor eforturilor de a lărgi cunoașterea omului, *taina persoanei umane* nu poate fi epuizată niciodată. „Nici o informație obiectivă nu este posibil să epuizeze unicitatea

persoanei, să ne facă cunoscută persoana. Oricât de multe și amănunțite descrieri am oferi, oricât de mult am insista asupra nuanțelor, trăsăturilor și însușirilor caracteristice (fizionomie, însușiri ale sufletului, caracter etc.) determinările noastre vor corespunde în mod necesar mai multor persoane, deoarece este imposibil ca prin formulările obiective ale limbajului nostru de fiecare zi să semnalăm caracterul unic și distinct al unei persoane., - afirmă teologul grec Christos Yannaras în lucrarea sa „*Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*„, - tradusă și editată, la noi, de către Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Coman – în Editura „Bizantină” din București. Motivul special pentru care omul este și va rămâne pentru știință un mister este acela că el „se află dincolo de limitele științei, că în nucleul lui, din cauza constituției sale proprii, el este o ființă teologică (ho theologiko) – după cum afirmă un alt teolog grec Panayotis Nellas – în lucrarea sa „*Omul – animal îndumnezeit*„, - tradusă, în limba română, în două ediții – la Editura „Deisis„ din Sibiu.

Persoana nu este infinită prin ființă, ci tinde spre infinitate, în calitate de „chip al lui Dumnezeu„. Sentimentul infinitului, legat de natura și viața persoanei umane, pe care aceasta îl trăiește în funcție de eforturile de spiritualizare, demonstrează că omul nu este o stare fixă, înțepenită, pe axa devenirii sale, ci o virtualitate, o potență, o țință ce trebuie atinsă. „Persoana umană se dovedește, prin caracterul ei inepuizabil, ca o existență fără sfârșit. Ea nu se poate opri niciodată în creșterea ei, nu poate înceta niciodată în comunicarea ei mereu nouă, în primirea și comunicarea altor și altor conținuturi și stări sufletești, în analize proprii prin gândire, în extinderea ei prin cunoaștere . N-are niciodată totul infinit, dar nici nu se poate opri în drumul ei spre el, într-o anumită comunicare cu el. Trăiește mereu infinitul, dar îl trăiește ca țință de atins „, - ne spune Părintele Dumitru Stăniloae în lucrarea sa „*Studii de Teologie Dogmatică*„, - la pag. 175. Ori, tocmai acest aspect de taină caută să-l pună spiritualitatea ortodoxă în permanent contur duhovnicesc. Ea este întoarsă spre „omul lăuntric„, spre „omul duhovnicesc„, este o antropoteologie, o „teologie a actualizării chipului în asemănare„, a „îndumnezeirii prin har și lucrare„, dar – așa cum adaugă de fiecare dată acești părinți teodidacți - „atât cât este cu puțință omului „Preocupare esențială a scrisului duhovnicesc cu privire la om nu este atât de a constata căderile sau ridicările sale, cât mai ales de a arăta căile de îmbunătățire a vieții spirituale. De aceea, o învățătură constantă a părinților nevoitori este aceea că omul pătrunde în tainele vieții sale și ale altora pe măsura curăției, a pocăinței. Cunoașterea omului și autocunoașterea, cu alte cuvinte introspecția, sunt legate de pocăință, căci Dumnezeu, care se află în sufletul nostru – în chip vădit – de la botez, devine o prezență efectivă pe măsura împlinirii poruncilor.

Cunoașterea păcătoșeniei noastre, a nedeplinătății duhovnicești, izvor al căinței permanente, este prima fază a cunoașterii de sine. Cunoașterea de sine este una dintre cele mai adânci cunoașteri pe care o poate dobândi omul. Pe o treaptă superioară, această cunoaștere obiectivă dobândește un sens moral mai accentuat, constând în dorința de a ne elibera de patimi și de a dobândi virtuțile, pentru a ajunge la adevărata cunoaștere și trăire a lui Dumnezeu. „A te cunoaște pe tine înseamnă, pe treptele cele mai înalte ale vieții duhovnicești, a fi conștient de adâncul pe care îl reprezintă ființa umană, a descoperi împărăția lui Dumnezeu din lăuntru nostru, din adâncul nostru cel de taină, cum preferă scriitorii spirituali să numească inima omului. Însă, a depista, a sesiza și a experia prezența harismatică a lui Dumnezeu, sălășluit, cum spune Sfântul Marcu Ascetul, în adâncul sufletului nostru încă de la botez, înseamnă a experia infinitatea de sensuri și înțelesuri, abisul de bunătăți dumnezeiești din sufletul nostru, pe care păcatul nu le poate decât acoperi. Înseamnă a actualiza toate aceste potențe„, - afirmă Părintele Ioan Cristinel Teșu în aceeași lucrare – la pag. 45.

De aceea, celui ce se cunoaște pe sine cu adevărat i se dă cunoștința tuturor. Așa se întâmplă cu sfinții, care, datorită vieții lor îmbunătățite dobândesc o cunoaștere largită, extinsă, expresie a cunoașterii și inspirației pe care le aduce Duhul Sfânt. Sfinții își cunosc

deplin înălțimile și adâncimile sufletului, îi cunosc și pe ceilalți ca pe ei înșiși și au o anumită cunoaștere a celor viitoare. Cunoașterea de sine a celui duhovnicesc nu este o cunoaștere trupească, exterioară, materială, unilaterală, limitată, ci una lăuntrică, duhovnicească, în bogăția de sensuri pe care o are viața omenească. Este o cunoaștere experimentală, prin participarea și unirea cu realitatea cunoscută, care, pe treptele cele mai înalte este Înсуși Dumnezeu, izvorul oricărei cunoașteri și autocunoașteri. Cunoașterea de sine este, la cei duhovnicești, luminată de Dumnezeu, căci nu putem cunoaște bine, autentic, și nu putem cunoaște cu adevărat decât în Dumnezeu și prin Dumnezeu. Doar harul dumnezeiesc poate potența firea umană până la sesizarea cât mai exactă, interioară, a realităților vieții sufletești. Prin urmare, cunoașterea de sine este întotdeauna un act de pocăință, căci, pe măsură ce înaintăm în această cunoaștere, pe lângă adausurile duhovnicești, ne dăm seama permanent și de scăderile noastre, nu atât intelectuale, raționale, cât mai ales morale, duhovnicești. Adevărata cunoaștere de sine începe prin pocăință și nu se termină niciodată, afundându-se tot mai mult în adâncul, în abisul smereniei. Pe treptele înalte, cunoașterea de sine înseamnă a simți deplin condiția de creatură, față de Creatorul iubitor.

Așadar, atunci când definește omul, spiritualitatea ortodoxă vorbește despre el cu sfială duhovnicească și îl numește „taină teologică„. La fel, întreaga sa viață sau întregul dinamism al vieții sale duhovnicești, în centrul căruia se află sistemul minte – inimă, constituie o taină. De aceea, teologia are o cunoaștere mai adâncă, interioară despre elementele acestei taine. Încercările științelor naturale și experimentale de a o exprima, în termenii conceptelor închise, structuraliste, se lovesc de insuficiența obiectelor și metodelor de cercetare și de neputința minții noastre slăbite de păcat. „Problema vieții și a bogăției sale de semnificații spirituale n-a putut fi epuizată sau măcar parțial rezolvată nici de psihologia experimentală și nici de psihanaliza abisală sau a profunzimilor. Încercările de a raționaliza sau conceptualiza taina vieții omenești, pe care o exprimă existența umană spirituală, de a explica prin categoriile limitate și prin intermediul metodelor și demonstrațiilor științifice taina sa inefabilă eșuează. Ea nu poate fi epuizată prin metodele obișnuite ale științei experimentale și logice, nu poate fi circumscrisă în cadrul limitat al cunoașterii științifice. Orice astfel de abordare a tainei sufletului omenească reprezintă o cunoaștere aparentă și cel mult parțială„, - afirmă același Părinte Ioan Cristinel Teșu de la Iași. Precum Dumnezeu este infinit, iar urcușul spre El are caracterul unei permanente epectaze, se pot exprima anumite răsături ale creștinului, aflat pe diferite trepte ale desăvârșirii, fără, însă, a se putea exprima totul. Persoana umană nu poate fi limitată la calcul aritmetic sau cantitativ, pentru că taina sa este nepuizabilă, este nepuizabilă, este un univers de taine.

A încerca să înțelegi omul înseamnă, pentru părinții duhovnicești ai Răsăritului, a încerca să înțelegi eforturile ființei umane în dorința neîncetată de a înainta spre Arhetipul ei, altfel această înțelegere este doar una parțială, fragmentară, înseamnă o exprimare a relativului uman în raport inegal cu ceea ce nu este el – Absolutul divin – susține Paul Evdokimov. Oricât ar fi analizat, omul se ridică deasupra oricăror examene, anamneze, rămânând permanent o enigmă sau un mister, o taină, un $\alpha\upsilon\upsilon\sigma\tau\omicron\varsigma$ – o „ființă necunoscută„, - după cum spune Alexis Carrel – în cartea sa „Omul, ființă necunoscută„, cea mai mare necunoscută, taină, enigmă și mister al lumii create. Totodată, convingerea noastră este că singură antropologia creștină are puterea de a aduce liniștea atât de mult căutată, pentru om și pentru lume, liniște izvorâtă din iubirea lui Dumnezeu și împărtășită lumii prin om - „cununa creației„.

Vorbirea despre Biserică între curs și discurs

Vorbind despre Biserică și în Biserică – despre rolul și importanța Ei, am ajuns la multe definiții ce i se dau Bisericii, cu alte cuvinte am ajuns la o teoretizare, la o nuanțare a

detaliilor... Nu știu, în schimb, în ce măsură, împlinim în practică cunoștințele teoretice pe care le cunoaștem despre Biserică și dacă le împlinim în Biserică – acolo unde le este locul și rostul!... Și din cauza acestei stări de fapt există o tensiune: între real și ireal, între istorie și Împărăția Lui Dumnezeu. Sau, mai concret, între idealul creștin: care este viața în Iisus Hristos și viața pământească pe care o ducem cu toții. Rezolvarea acestei antinomii, contradicției nu implică numai acțiunea umană ci și divină. Prin el, omul, a realizat prea puțin în planul sensului și a destinului său. Când singur vrea să se autodivinizeze, să se facă înger de fapt el ajunge fiară.

Omus secundus deus – maximă iluministă și marxistă – este concretizarea acestei căderi. Căutând singur paradisul desăvârșirii a aflat iadul dezumanizării. Tensiunea nu se poate rezolva în sine ci numai în Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Iar mântuirea noastră se realizează așezându-se sub Revelație, nu deasupra ei. Omul căzut refuză Revelația, el pune condiție Revelației, erezia, produsul subiectivismului demonic, face ce vrea cu Revelația și transmiterea ei prin Biserică. Ei uită că natura Revelației, nu este o sumă de propoziții, de informații, iar înțelegerea mântuirii nu e una gnostică, teoretică. Se uită că religia creștină nu este rodul căutării omului ci este istoria căutării omului de către Dumnezeu. În Revelație, în această căutare și descoperire, Dumnezeu nu comunică numai adevărul despre El, ci se deschide El Însuși și ne arată condițiile mântuirii în El. Unirea omului cu Dumnezeu este scopul Revelației, deci umanul este uman numai în Dumnezeu. Această înfiere a noastră în Iisus Hristos se realizează în Biserică. Acesta e mesajul Ortodoxiei și puterea ei unică: accesul la duhul înfierii. Ereziile caută a-și acomoda lor lucrurile Lui Iisus Hristos, patimile, învierea și chiar trimiterea Duhului Sfânt. Dar se uită, în întunericul ce-i cuprind, că Iisus Hristos este însuși *Ὁμεγα αποστολος του Θεου* - marele trimis al Tatălui, după expresia Sf. Grigorie Palama. Căci El Spune: „N-am venit să fac voia mea ci voia tatălui meu, care este în ceruri”. Așadar, cine trimite, cine alege, cine este trimisul? *Tatăl trimite* pe Duhul: „Cine vă primește pe voi, pe Mine mă primește și cine mă primește pe Mine, primește pe Cele ce M-a trimis pe Mine”. (Matei 11,40) „Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac” (Ioan 14,16). Sfânta Treime este misionară prin însăși trimiterea ei. Modul de existență a Lui Dumnezeu se comunică Bisericii, Ea este aleasa și Ea este plină de Treime, spune Sf. Vasile cel Mare: Ea este aleasa și ea trimite. Sfânta Treime este baza, modul structurii funcțiilor Bisericii. Taina coborârii Sfintei Treimi și taina urcării omului la Ea este esența adevărului, concretizat în această realitate divino-umană care este Biserica. A fi creștin, a fi în Biserică înseamnă a fi în Sfânta Treime. Unirea se face prin Sfântul Botez, În Biserică nu în afară de Biserică, după principiul paulin: Nu ne propovăduim pe noi înșine. Orice propovăduire care rupe pe Iisus Hristos de Treime, de Biserică, face din Ea o simplă învățătură umană.

Mântuirea în Biserică este intrarea în comuniune cu Sfânta Treime căci Ea, Biserica este locul și spațiul manifestării Sfântului Treimi. Iar Biserica se manifestă în Sfânta Treime, în care se află nuanțele persoanelor: a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh (Tainele inițierii). De aceea cea mai mică biserică devine Ierusalimul ceresc. Iisus Hristos ne mântuie nu în primul prin învățătura Lui ci în prin Persoana Sa, care a zis: Eu sunt pâinea vieții (Ioan 6,35). De aici rezultă inseparabilitatea operei și învățăturii Lui Iisus Hristos de Persoana Sa, și acesta este un principiu dogmatic. Domnul nostru Iisus Hristos nu a venit să ne dea numai o gnoză, o cunoștință, un cod moral, sau anumite mistere esoterice, El este prezent în Biserică prin Sfintele Taine. Și de aici rezultă aspectul ființial al mântuirii: El ni se dă cu viața Lui, iar mântuirea: este viața noastră în Sfânta Treime după cum Sf. Ap. și Ev. Ioan ține să consemneze în cap. 17. Morala se identifică cu persoana Lui Iisus Hristos. La fel Revelația nu e o sumă de propoziții sau de doctrine, ea este persoana Lui Iisus Hristos, este viața Sfintei Treimi. Dar acestea sunt în Biserică, ruperea omului de Dumnezeu și de dragostea Lui, prin erezie, este un „pustiu de bine”. „Ei uită că ascultarea și smerenia este modul existenței în

sânul Sfintei Treimi”, după cum spune Sf. Siluan Athonitul. Ei uită că Iisus Hristos „trăiește în eternitate în stare de Fiu”, adică de ascultare. Nu se poate reduce creștinismul la un simplu moralism sau doctrinalism, acestea sunt metode ale misionarismului neoprotestant. Trebuie să înțelegi, să cauți, să afli că dogma nu este doctrinalism iar morala eticism, ci ele, sunt viață, participare la Dumnezeu. Dacă „Bucuria Tatălui și a Fiului este în Duhul Sfânt”, spune Sf. Grigorie Palama, cum tu faci din iconomia lor în Biserică și în Istorie? După Slăvita Sa Înviere, Mântuitorul se arată ucenicilor și le spune: Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și puțin mai târziu: „Și iată Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului”. (Matei 28, 19-20). Expresia “toate” arată natura și porunca misiunii. Misiunea se realizează pe baza scripturii și a tradiției liturgice și patristice, căci Iisus Hristos Însuși a zis: „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul” (Ioan 16,13). Conștiința misiunii trebuie lărgită, iar misiunea Bisericii nu a înțelese alegerea ca supraște.

Cu alte cuvinte, *Dumnezeu te alege, nu ca să te înalțe, ci ca să te coboare, prin slujire. Arhierul, Preotul, Diaconul, credinciosul sunt robii Lui Dumnezeu. (Ep. Romani - 9,10,11). E de luat aminte: Orice dezlegare se face pentru ceilalți, Iisus Hristos și-a dat viața pentru toți, suntem aleși, pentru a fi la dispoziția tuturor.* În creștinism, alegerea este universală, ucenicii au fost trimiși la toate neamurile. Epistola către Efeseni: este cartea eclesiologică a Bisericii. Prin opera Sa Iisus Hristos recapitulează totul, concentrează totul sub un singur cap: El, și aceasta este marea taină că: „păgânii sunt împreună cu noi martori ai aceleași făgăduințe”. Domnul nostru Iisus Hristos rupe peretele vrajbei dintre Israel și păgâni. Aceasta este misiunea Bisericii, marele mister: ea împacă totul și ceea ce este pe orizontal și pe vertical. Misiunea sa este a chemării, a slujirii și împăcării. Referințe speciale avem la Sf. Ap. și Ev. Matei – cap.10 și Luca – cap. 9 din ele rezultă legătura indisolubilă dintre evanghelizare și slujire, Biserica făcând prezentă, ca activitate mântuitoare, prezența Lui Iisus Hristos în lume și în Istorie.

Biserica și Iisus Hristos sunt o unitate indisolubilă. Istoria misiunii se identifică cu istoria Bisericii. Istoria ei este relația Lui Dumnezeu cu semenii și invers. Neavând o istorie a misiunii, nu ai o istorie a Bisericii, și atunci, ești doar o simplă adunare, un grup de oameni, o apariție meteoritică, stelară pe scena istoriei și a teologiei. Trebuie să iei aminte, la fel și noi! Relația umanității cu Dumnezeu se înțelege ca *realitate istorico – teandrică și sinergetică.* Dar mărturisirea în istorie este incomodă pentru societatea bazată pe minciună, înșelăciune și violență. A mărturisi pe Dumnezeu înseamnă a declara război pe viață și pe moarte cu diavolul, a nu mărturisi înseamnă a avea pace cu acesta. Dacă în perioada persecuțiilor, creștinismul era prigonit fiind în afara societății, astăzi se constată o ieșire a creștinismului din puncte centrifuge ale autoumanizării. Vocea profetică a Bisericii se aude în istorie, căci nu se concepe, ca propovăduind adevărul să nu mustri păcatul. Glasul ei este aidoma cuvintelor scripturii: „Iată Eu stau la ușă și bat”... Chemarea ei se îndreaptă către toți, și face acest lucru din ziua Cincizecimii, prin vicisitudinile istoriei. Glasul ei străbate veacurile, căci mărturisirea credinței creștine îi aparține doar Ei, în acest fel ajungându-se la o relație simfonică dintre Biserica luptătoare și cea triumfătoare.

În încheierea acestui capitol, ajungând în actualitate și în contemporaneitate, voi susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul potrivit căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălășluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții lui Iisus Hristos, cea autentică. *„Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei*

cu anumite răspunderi în Biserică.” Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (nesecularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi aprecia sau gusta în profunzimile ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

Despre relația dintre om și biserică ca locaș de cult

În ascensiunea spre întâlnirea cu Iisus Hristos, locașul bisericesc are un rol deosebit de important. Sfânta Liturghie și celelalte Taine săvârșite în el sunt trăite de credincioși ca momente și evenimente sfinte, care se săvârșesc în lume, dar care vin dincolo de lume și transfigurează o parte a ei, având menirea să o transfigureze întreagă. Despre legătura dintre om și biserică ca locaș de cult, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune, în Mistagogia sa, că omul este o „biserica tainică”, iar Dumnezeu este găsit în profunzimile abisale umane, existând în om o mișcare unificatoare și sinergică între facultățile sufletului, aceeași pe care o realizează Biserica între părțile ei. Știind acestea, credinciosul nu trebuie să înainteze doar în locașul bisericesc spre Iisus Hristos cel din altar, ci trebuie să devină el însuși locaș bisericesc și preot al acestui sfânt locaș, slujind astfel Dumnezeului aflător în altarul inimii sale, sălășluit aici încă de la Botez. Acest altar se află și în inima celorlalți credincioși astfel că „inimile pline de Dumnezeu se întâlnesc între ele ca unele ce se deschid spre același infinit dumnezeiesc și se scaldă în lumina Lui iubitoare fără să se contopească întreolaltă și cu El”.

Printre Sfinții Părinți care au mai scris despre acest lucru se găsește Sfântul Marcu Ascetul, care în limbajul său mistagogic, compară sufletul cu o cetate, templul Ierusalimului, inima cu Sfânta Sfintelor, iar simțurile omului drept curtea templului: „Cetatea este dreaptă socoteala întru Iisus Hristos, care este plină de lumină. Când aceasta chivernisește cu evlavie și după lege lucrurile, viețuiește în pace și dreptate. Dar când greșește, se predă dușmanilor spre dărâmare. Iar templul este locașul sfânt al sufletului și al trupului, care este zidit de Dumnezeu. În sfârșit altarul este masa nădejzii așezată în acest templu. Pe ea se aduce de către minte și se jertfește gândul întâi născut al fiecărei întâmplări, ca un animal întâi născut adus ca jertfă de ispășire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce neîntinat”. Acest sfânt vede omul ca pe o biserică actualizată pe măsura credinței lui, în care el însuși oferă darurile sale lui Iisus Hristos.

Aceste jertfe aduse lui Iisus Hristos pe altarul inimii sunt aducerea ființei noastre, dar și a tuturor gândurilor și simțirilor noastre, gândurile fiind cele prin care pornim la săvârșirea acțiunilor noastre referitoare la lucruri și persoane din afară. În legătură cu gândurile pe care trebuie să le ducem la altarul din ființa noastră, Sfântul Marcu Ascetul spune că gândurile trebuie să fie curate, gândurile curate ale firii noastre păzite de rugăciune, legate de nădejde și îmboldite de încercări și care nu se abat de la calea poruncilor, fiind singurele care ajung la cetate și la templu, unde sunt aduse ca jertfă. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că noi trebuie să despărțim patima de înțeleșurile simple ale lucrurilor: „Înțeleșul pătimăș este gândul alcătuit din patimă și înțeleș. Să despărțim patima de înțeleș și vă rămâne gândul simplu. Să o despărțim prin iubire duhovnicească și înfrânare, dacă voim”. Mai trebuie să menționăm că lucrarea lui Iisus Hristos din inima noastră nu se limitează doar la primirea gândurilor noastre și a ființei noastre înseși, „ci se arată și într-o împărtășire a noastră de el. Aceasta pentru că în orice iubire adevărată are loc o predare reciprocă. Iar împărtășania este un act de reciprocă iubire între credincios și Iisus Hristos”. Sunt Sfinți Părinți care vorbesc despre această predare lui Iisus Hristos către ei, cât și de predarea lor lui Iisus Hristos, precum Sfântul Simeon Noul Teolog și alți Sfinți Părinți.

Sfântul Maxim descrie pe om ca pe o Biserică mistică, mistagogică: „Prin trup iradiază ca printr-un naos, partea făptuitoare a sufletului în împlinirea poruncilor prin înțelepciune

practică; prin suflet aduce ca printr-un ierateion lui Dumnezeu, folosindu-se de rațiune în cunoașterea naturală, sensurile desprinse din simțuri, după ce a depărtat de la ele în duh tot ce-i material și necurat; iar prin minte, ca prin altar, cheamă tăcerea prealăudată a ascunsei și necunoscutei mari grăiri a dumnezeirii”. Sufletul este văzut ca fiind compus din două puteri: puterea intelectuală și puterea vitală. Facultatea mintală se compune la rândul ei din minte și rațiune (latura contemplativă, respectiv latura practică) în dezvoltarea acestora fiind un progres neconținut al sufletului, latura contemplativă: minte – înțelepciune – contemplație – cunoaștere – cunoaștere ce nu se uită în adevăr, însă și a celei practice, rațiune – prudentă – făptuire – virtute – credința, în bine. Numai prin unirea progresivă a rațiunii cu mintea, prudenței cu înțelepciunea, lucrarea, virtutea cu cunoașterea și credința cu cunoașterea care nu se uită, se ajunge la cunoașterea deplină a lui Dumnezeu. Acestea trebuie să fie într-un raport de egalitate, ceea ce aduce echilibru spiritual sufletului. Mai trebuie să menționăm că pentru Sfântul Maxim, mintea și sufletul corespund altarului și trupul corespunde naosului și ceea ce este important pentru acesta, reciprocitatea dintre ele: Biserica îl reflectă pe om în constituția lui, iar omul este o Biserică tainică în lume. Ca templu al Duhului Sfânt, omul are datoria de a-și păstra în permanență curate cele două încăperi majore ale sale, naosul ca expresie a dispoziției afective a lui (irascibilitate și concupiscentă), iar altarul (sanctuarul, ierateionul) ca partea sa rațională, aflată la limita dintre sensibil și insensibil (nous).

Biserica - spațiu al exercitării comuniunii dintre oameni

Omul crește spiritual doar în comuniune cu ceilalți, viața sa sporind în această comuniune. Ca oricare alt aspect al omului, și aceasta comuniune are nevoie de un izvor care să-i confere dăinuire. Comuniunea se realizează în cadrul Bisericii și se întreține în unitatea creată prin slujirea și participarea la Sfânta Liturghie. Omul este o ființă chemată la asemănarea cu Cel care l-a creat, iar această înaintare în dialectica chip - asemănare se realizează doar în relație și alături de ceilalți. Însăși această legătură organică cu toți ceilalți este simțită ca o mare calitate și ca o certitudine a mântuirii sobornicești și personale a omului. În Sfânta Liturghie Ortodoxă acest lucru se realizează desăvârșit, descoperindu-se cu toată claritatea și limpezimea ca un dar al harului dumnezeiesc. La această invitație permanentă adresată omului, de a se uni cu Iisus Hristos în Sfânta Euharistie, acesta nu trebuie să vină oricum, ci într-o stare de jertfă, chiar și a gândurilor sale. De aceea, Sfinții Părinți au realizat anumite analize mistagogice ale Sfintei Liturghii, însă doar cu o anumită raportare la om și la modul în care acesta trebuie să-și asume viața Bisericii.

Această recapitulare în om a Bisericii stă în strânsă legătură cu Liturghia comunității și cu jertfa interioară de care vorbește Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, surprinzând faptul că viața duhovnicească a persoanei nu se dezvoltă într-o izolare față de comunitatea euharistică, ci se influențează reciproc. Urcușul duhovnicesc al persoanei se alimentează din comunitatea euharistică, ținându-se cont de faptul că ținta ultimă a acestui urcuș al persoanei este iubirea de Dumnezeu și de ceilalți oameni, deplina încadrare în Împărăția lui Dumnezeu. „Prin liturghia interioară se realizează și în biserica ființei noastre o unificare a tuturor mișcărilor și a tendințelor omului credincios între ele și a lui cu Dumnezeu. Și ea ajută la rândul ei la unificarea fiecărei ființe cu celelalte în Dumnezeu, căci un om neunificat în sine – unificare ce nu se poate împlini decât în Dumnezeu – nu se poate unifica nici cu ceilalți”. Domnul Iisus Hristos care se află în noi lucrează în toți cei care îl primesc cu curăție, în Sfânta Împărtășanie, trezind iubirea față de El și față de ceilalți oameni, creându-se astfel o comuniune, o armonie de daruri reciproce căci „fiecare dintre noi intrăm într-o simfonie de simțuri și de fapte ale unora pentru alții, devenim un corp de simțiri și de intenții în corpuri materiale deosebite, umplute de același Iisus Hristos” .

Biserica - mediul actualizării chipului lui Dumnezeu din om

Jertfa lui Iisus Hristos, pe care a adus-o pentru toți, trebuie să fie însușită voluntar de fiecare credincios, trebuie asimilată pentru a se elibera din închisoarea egoistă, pentru a se putea transpune în starea de dăruire, prin aceeași stare de jertfă, pentru a face și viața lor să servească tuturor spre a se sfinți, după cum spune Părintele Dumitru Stăniloae: „Sfințenia vine din relația în care intră darul oferit de Dumnezeu, având în același timp ca scop folosirea altora”. Sfântul Marcu Ascetul ne înfățișează aceasta jertfire interioară foarte deosebit, el văzând sălășluirea Lui Iisus Hristos în noi încă de la Botez, menționând ca o dată cu Botezul primim și trupul lui Iisus Hristos prin Sfânta Împărtășanie. El descrie într-un mod deosebit lucrarea lui Iisus Hristos în noi și angajarea noastră în ea, comparând templul (personal) cu locașul cel sfânt al sufletului și al trupului, care este zidit de Dumnezeu, în care se află și masa nădejzii, unde se jertfește gândul întâi născut al fiecărei întâmplări, iar deschizându-ne inima credincioasă prin nădejde, Arhiereul ceresc Care se află acolo de la Botez, primește gândurile noastre și le arde cu focul iubirii Sale. Dar noi nu putem duce ca jertfă lui Iisus Hristos gândurile noastre întinate și murdare, ci doar după ce ne-am curățit de patimi, împlinind poruncile lui Dumnezeu, făcând tot ceea ce putem ca să creștem spre iubirea lui Iisus Hristos. Într-un mod remarcabil, Sfântul Marcu Ascetul face observația că, precum noi mâncăm la Sfânta Liturghie Trupul lui Iisus Hristos, tot astfel prin interiorizare liturgică, Iisus Hristos mănâncă, adică își face proprie mintea noastră. „Căci făcând așa, precum la începutul credinței venite prin Botez, trupul lui Iisus Hristos s-a făcut mâncare credinciosului, tot așa acum mintea, devenită tare în credință și curată, prin lepădarea gândurilor și prin nădejdea înțelegătoare, se face mâncare lui Iisus Hristos”. Tot ceea ce se oferă lui Dumnezeu se sfințește pentru a se apropia de El și prin aceasta depășește egoismul și se poate curăți, urmărindu-se în primul rând moartea față de păcat, apoi sfințirea omului. În măsura în care omul se jertfește mai mult, va trece la un mod de existență superior celui egoist în care nu se mai comportă față de ceilalți sau față de lucruri cu simplă lăcomie egoistă, ci dobândește o înțelegere mai profundă a acestora, folosindu-le în mod corect, după voia Lui Dumnezeu. Există astfel o creștere continuă și permanentă a noastră, care se realizează mereu în Iisus Hristos, aceasta fiind întreținută nu doar de primirea lui Iisus Hristos ci și de dăruirea noastră către El. Comunitatea creată prin această atitudine a omului desăvârșește trupul Bisericii din care face parte și la care ia parte ca fiu, prin expresia paternității duhovnicești și a filiației, câștigate în cadrul celebrării euharistice.

Concluzie și încheiere

Așadar, Domnul nostru Iisus Hristos, care s-a întrupat, a murit și a înviat pentru noi, ne-a eliberat de sub legea păcatului și a morții și ne-a dat capacitatea să trăim într-un fel nou, să fim fiii ai luminii, precum spune Mitropolitul Nicolae Mladin. Tot el sublinia că libertatea pe care ne-a redat-o Iisus Hristos înseamnă „suprema activitate, lupta de adâncire a unirii cu Iisus Hristos, de asimilare a vieții lui”, norma ei și puterea ei fiind Iisus Hristos, care trebuie să se întrupeze în viața noastră zilnică. Cărămizile care stau la baza zidirii omului duhovnicesc nu sunt altceva decât conștientizări a lucrării harului dumnezeiesc în viața fiecărui om. Primirea lucrării lui Iisus Hristos este esențială pentru devenirea noastră și implică o anumită responsabilitate în asumarea mântuirii. Se mai adaugă faptul că acest lucru nu este un sfat, ci este o datorie.

În acest fel trebuie să ducă o viață de asceză, având ca arme „conștiința faptului că este încorporat lui Iisus Hristos”, efortul permanent al voinței de a priveghea asupra minții și a simțurilor”, iar „asceza trupească nu trebuie lepădată”; omul încercând să ajungă la asemănarea cu Iisus Hristos prin „permanentă actualizare a Botezului în viața sa. Asceza este

concretizarea Botezului, deci prelungirea morții și învierii lui Iisus Hristos în viața conștientă; ea este dezbrăcarea de omul vechi (mortificarea) și îmbrăcarea în Iisus Hristos (imitarea lui Iisus Hristos)”. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae afirma că eforturile ascetice sunt mijloace prin care omul participă tot mai mult la forța firii omenești a lui Iisus Hristos. „Căci în eforturile noastre este prezentă și forța din firea omenească a lui Iisus Hristos. Pe măsură ce legătura potențială cu Iisus Hristos se face mai efectivă, forța Lui devine tot mai mult forța noastră”. De aceea, asceza creștină este o moarte treptată cu Iisus Hristos, o moarte a omului vechi, o prelungire prin voință a Botezului și ea nu este numai o imitare a lui Iisus Hristos, ci „o mortificare eroică cu Hristos și în Hristos”. Iar această asceză se câștigă și în existența individuală și personală, însă ea își găsește deplinătatea în locașul de cult, în Biserică, ca spațiu în care revelația Mântuitorului nostru Iisus Hristos se manifestă în permanență și se oferă oamenilor spre a putea ajunge la îndumnezeire.

Cu alte cuvinte, omul a fost restaurat prin Iisus Hristos și în acest fel are șansa și posibilitatea să devină el însuși Biserica purtătoare de Iisus Hristos. Pentru a putea ajunge la simțirea lui Dumnezeu în cadrul Sfintei Liturghii, omul trebuie să ducă o viață curată, o viață în care să experimenteze despățimirea, să păzească poruncile date de Dumnezeu pentru a dobândi virtuțile necesare primirii harului din Sfintele Taine, adică primirea lui Iisus Hristos. În relația aceasta între jertfa omului și împărtășirea de Iisus Hristos, Părintele Dumitru Stăniloae spune că oamenii sunt ca niște biserici personale în mijlocul lumii din afară, în locașul bisericesc Dumnezeu aflându-se pe locul cel mai înalt care este Sfânta Masă din altar, în Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, iar în ființa umană aflându-se ca fundament și orizont nesfârșit...

Câteva referințe bibliografice:

1. *Filocalia*, volumul I, ediția I, Sibiu, 1947
2. *Filocalia*, volumul III, Editura Humanitas, București, 2008
3. Sfântul Maxim Mărturisitorul, „*Mystagogia*”, Editura Apologeticum, 2003 (ediție electronică)
4. Mitropolitul Nicolae Mladin al Ardealului, „*Ascetica și mistica paulină*”, Sibiu, 1996
5. Ioan Ghe. Savin, „*Ascetica și mistica ortodoxă*”, Vol. I și II, Sibiu, 1996
6. Pr. Alexander Schmemmann, „*Euharistia – Taina Împărăției*”, Editura Anastasia, București, 1993
7. Pr. Alexander Schmemmann, „*Introducere în Teologia liturgică*”, Editura Sophia, București, 2008
8. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, Stăniloae „*Sensul ascezei monahale*”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, an 2005
9. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae „*Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*”, Ed. I.B.M.B.O.R, București, 2004
10. Arhimandritul Vasilios, „*Intrarea în Împărăție*”, Editura Deisis, Sibiu, 1996
11. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae „*Legătura între Euharistie și iubirea creștină*”, în revista „*Studii Teologice*”, 1965, nr. 1-2,
12. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Liturghia comunității și jertfa interioară în viziune filocalică*”, în revista „*Ortodoxia*”, 1982, nr. 1
13. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae „*Liturghia, urcuș spre Dumnezeu și poartă a cerului*”, în revista „*Mitropolia Banatului*”, an XXXI (1981), nr. 1-3

Drd. Stelian Gomboș